

Modernizácia alebo polarizácia? Dlhodobé a celosvetové zmeny v štruktúre zamestnanosti: Európsky nástroj na monitorovanie pracovných miest 2015

Zhrnutie

Úvod

Európa sa postupne spamätáva z dlhej depresie, ktorá začala celosvetovou finančnou krízou v roku 2008 a prehĺbila sa krízou jednotnej meny eurozóny v rokoch 2010 až 2011. Minulý rok rástla celková miera zamestnanosti najrýchlejšie od roku 2008. Celková miera nezamestnanosti v EÚ klesá od septembra 2013.

V tejto správe, ktorá je štvrtou výročnou správou o európskom nástroji na monitorovanie pracovných miest, sa podrobnejšie rozoberajú zmeny v zamestnanosti na úrovni členských štátov a na celkovej úrovni EÚ medzi druhým štvrtrokom 2011 a druhým štvrtrokom 2014. Na opísanie zmien v zamestnanosti z pohľadu kvantity (koľko pracovných miest bolo vytvorených a zrušených) a kvality (o aké druhy pracovných miest išlo) sa uplatnil prístup sledujúci pracovné miesta. Tento prístup sa použil najmä na posúdenie rozsahu, v ktorom sa štruktúra zamestnanosti v rozvinutých hospodárstvach polarizuje z dôvodu poklesu počtu pracovných miest na strednej platovej úrovni, alebo zlepšuje v dôsledku zvyšovania počtu dobre platených a vysoko kvalifikovaných pracovných miest.

V správe sa skúma časový profil nedávnych zmien v štruktúre zamestnanosti, keďže sa zdá, že opätovný rast zamestnanosti sa prelína s prechodom od polarizovanejších zmien zamestnanosti počas vrcholiacej recesie k vyrovnanejšiemu, rovnomernejšiemu rozdeleniu zamestnanosti z pohľadu rozdelenia miezd, pričom išlo skôr o posun nadol – inými slovami, väčší nárast v povolaniach s nižšími mzdami. Týmto sa zvyšuje škála rastúcej zamestnanosti s nízkou produktivitou, v ktorej produkcia a v konečnom dôsledku životná úroveň nedokáže rásť napriek zvyšovaniu počtu pracovných príležitostí.

V správe sú takisto zhrnuté hlavné zistenia z dvoch analýz vývoja na trhu práce, v ktorých sa používa prístup na základe pracovných miest. Prvá je zameraná na vývoj v šiestich európskych krajinách – Nemecku, Španielsku, Spojenom kráľovstve, Švédsku, Írsku a Švajčiarsku – od

70. rokov 20. storočia. Druhá predstavuje nedávnou prácu siete výskumníkov na trhu práce z krajín mimo Európy a je zameraná na Austráliu, Čínu, Japonsko, Rusko, Južnú Kóreu a USA.

Politické súvislosti

Stratégia EÚ Európa 2020 na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu zahŕňa záväzok posilňovať vysokú úroveň zamestnanosti a produktivitu. Do stredobodu pozornosti sa opätovne dostáva „zvyšovanie počtu a kvality pracovných miest“ zo skoršej lisabonskej agendy. Na riešenie problému predlžujúcich sa radov nezamestnaných je potrebných viac pracovných miest. Európa však potrebuje lepšie, produktívnejšie pracovné miesta, ak sa má zvyšovať životná úroveň jej občanov v rastúcom, integrovanom svetovom hospodárstve.

V balíku opatrení Európskej komisie z roku 2012 pre oblasť zamestnanosti („Smerom k oživeniu hospodárstva sprevádzanému tvorbou veľkého počtu pracovných miest“) je identifikovaných niekoľko odvetví, v ktorých sa rast zamestnanosti považuje za najpravdepodobnejší. Ide o zdravotnícke služby, informačné a komunikačné technológie, osobné služby a služby v domácnosti, ako aj sľubnú, aj keď ťažko definovateľnú kategóriu tzv. ekologických pracovných miest. Táto správa obsahuje aktuálne údaje o úrovniach zamestnanosti a kvalite pracovných miest v odvetviach a povolaniach, ktoré sú na vzostupe alebo klesajú.

Hlavné zistenia

Zmeny zamestnanosti v EÚ za obdobie rokov 2011 – 2014

Za trojročné obdobie od 2. štvrtroka 2011 do 2. štvrtroka 2014 bol rast zamestnanosti v EÚ asymetricky polarizovaný, pričom najväčší rast bol zaznamenaný na dobre platených pracovných miestach, mierny rast v kategórii pracovných miest s

najnižšou mzdou a klesajúca zamestnanosť na miestach nachádzajúcich sa v strednom mzdovom segmente. Na úrovni členských štátov existujú rôzne modely zmien v zamestnanosti, pričom najviac krajín vykazuje buď zmeny v oblasti modernizácie alebo polarizácie, ale významná menšina vykazuje aj úpadok (vykazujú rast zamestnanosti v oblasti s nižšou mzdou).

Úroveň zamestnanosti v EÚ začala znovu rásť od 2. štvrťroka 2013 a čistá zamestnanosť bola približne o 1,8 milióna miest vyššia v 2. štvrťroku 2014. Celková miera zamestnanosti v EÚ je však ešte približne o štyri milióny nižšia než na začiatku krízy pred šiestimi rokmi.

Rast zamestnanosti sa posilnil, najmä v oblasti pracovných miest s nízkymi až strednými mzdami. Počas celej krízy a bezprostredne po nej (roky 2008 až 2013) zamestnanosť rástla len v oblasti 20 % najlepšie platených pracovných miest. Po stabilizovaní oživenia sa na novom raste veľkou mierou podieľajú slabšie platené miesta v oblasti služieb.

Mimoriadny nový rast zamestnanosti na skrátený pracovný čas je hlavnou príčinou trendu poklesu štandardizácie pracovnoprávnych vzťahov. Pri rozdelení pracovných miest v EÚ do piatich kategórií rovnakej veľkosti (kvintilov) podľa mzdy je evidentné, že rast v trvalom zamestnaní na plný pracovný úväzok sa čoraz viac obmedzuje na najvyšší kvintil, teda na dobre platené pracovné miesta. Vo všetkých ostatných mzdových kvintiloch dochádza k poklesu.

Zmeny v štruktúre zamestnanosti:

Európske porovnanie

Z analýzy šiestich európskych krajín za viac ako štyri desaťročia vyplynula prekvapujúca jednotnosť celkových modelov štruktúrálnej zmeny napriek určitej krátkodobej rozmanitosti a niekoľkým výnimkám. Štruktúry zamestnanosti v Nemecku a Spojenom kráľovstve sú polarizované od začiatku 80. rokov, zatiaľ čo v Írsku, Španielsku, Švédsku a Švajčiarsku sa viac či menej jednotne zlepšovali od 70. rokov 20. storočia (s určitými obdobiami ostrej polarizácie počas recesií v Španielsku a aj v 80. rokoch v Írsku a Švajčiarsku).

Táto rozmanitosť medzi krajinami prebiehala na pozadí veľmi podobných všeobecných trendov štruktúrálnej zmeny v dlhodobom meradle. Deindustrializácia mala zvyčajne všade podobné polarizujúce účinky (zánik zamestnanosti v segmente

stredne dobre platených miest), ale celkové modely štruktúrálnej zmeny určoval vo väčšom rozsahu vývoj v dynamickejších odvetviach služieb, ktoré boli v jednotlivých krajinách špecifickejšie. Expanzia zamestnanosti vo verejnom sektore bola napríklad všeobecne spojená s rastom pomerne dobre platených povolání, ale v Spojenom kráľovstve rozšírila aj dolné kvintily po roku 1990, čo prispelo k polarizácii.

Aj keď sa na základe analýzy dlhodobiejšieho vývoja odhalila významná a jednoznačná rozmanitosť medzi krajinami, odhalili sa aj niektoré veľmi dôležité spoločné trendy. Najdôležitejším je, že došlo k jednotnej expanzii zamestnanosti dobre platených pracovných miest v rámci krajín a období, čo je v rozpore s veľkým poklesom v oblasti povolání so strednou a nízkou mzdou v rámci krajín a období.

Zmeny v štruktúre zamestnanosti:

Celosvetové porovnanie

V celosvetovom porovnaní prevládali dva všeobecne podobné modely zmien v zamestnanosti:

- EÚ, Japonsko a USA vykazovali polarizované zlepšovanie s najvyšším rastom zamestnanosti na dobre platených pracovných miestach a pomerným poklesom stredne platených miest a miernym pomerným rastom pracovných miest s nízkou mzdou.
- Austrália, Čína, Rusko a Južná Kórea vykazovali zlepšovanie s najväčším rastom zamestnanosti na dobre platených miestach a najnižším rastom zamestnanosti na slabo platených miestach.

Recesie alebo obdobia spomaľujúceho rastu boli spojené s polarizovanejšími zmenami v zamestnanosti. Najjasnejšími príkladmi zlepšujúceho sa rastu boli zvyčajne hospodárstva zažívajúce vyšší rast produkcie.

Čína bola jedinečná v rozsahu svojej pracovnej sily a tempa rastu (z hľadiska produkcie a zamestnanosti). Zamestnanosť každoročne rástla o osem miliónov, čo je porovnateľné s rastom zamestnanosti v EÚ za obdobie rokov 2004 až 2013. Za päťročné obdobie rokov 2005 až 2010 bolo zrušených viac ako 50 miliónov pracovných miest v poľnohospodárstve, čo však bolo viac ako vyvážené čistým rastom zamestnanosti vo výrobe, stavebníctve a odvetví maloobchodu v dôsledku obrovskej (ale spomaľujúcej sa) migrácie z vidieckej Číny do rastúcich miest.

Ďalšie informácie

Správa „Upgrading or polarisation? Long-term and global shifts in the employment structure: European Jobs Monitor 2015“ (Modernizácia alebo polarizácia? Dlhodobé celosvetové zmeny v štruktúre zamestnanosti) sa nachádza na stránke <http://eurofound.europa.eu/publications>.

Ďalšie informácie poskytne vedúci výskumu Enrique Fernández-Macías na adrese efe@eurofound.europa.eu